

Бушув С.Г.¹, Снігірьов С.М.²

РИБАЛЬСТВО В НИЖНЬОМУ ДНІСТРІ І В ДНІСТРОВСЬКОМУ ЛИМАНІ

¹ Інститут морської біології НАНУ, вул. Пушкінська, 37, м. Одеса, 65011,
bsg1956@gmail.com

² ОНУ імені І.І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65082, snigirev.s@gmail.com

Дністровський лиман і низов'я річки Дністер, має велике рибогосподарське значення. Зміна стану промислових біоресурсів і промисловий іхтіофауни басейну нижнього Дністра визначається комплексним впливом різних природних і антропогенних факторів. Сучасне зниження видового різноманіття та погіршення стану водних біоресурсів в значній мірі обумовлено масштабними гідротехнічними перетвореннями в басейні Дністра, зробленими в ХХ столітті, а також процесами загального антропогенного забруднення та евтрофікації вод (Сіренко та ін. 1992; Старушенко, Бушув, 2001; Снігірьов, 2013). Однак крім об'єктивного впливу комплексу антропогенних і екологічних факторів, на стан і продуктивність промислових біоресурсів зробив помітний вплив сам характер організації рибальства і умов господарювання на водоймі. В цілому, за останні десятиліття значно збільшилася інтенсивність промислу, в тому числі браконьєрського, змінилася матеріальна база і технічна оснащеність рибалок, були внесені певні зміни в процес регулювання рибальства (Старушенко, Бушув, 2001; Бушув, 1999). Метою цієї роботи є аналіз і оцінка ефективності організації рибальства в плані раціонального використання і збереження промислових водних біоресурсів Нижнього Дністра і Дністровського лиману.

В роботі використані літературні (Сіренко та ін., 1992; Старушенко, Бушув, 2001) та архівні дані (звіти ОдЦПівденНІРО 2010-2018), дані промислової статистики (статистична звітність управлінь рибоохорони: ЗапЧоррибвод, Одесарибвод, Управління Держрибгентства у Одеської області), нормативні документи, що регламентують здійснення рибальства в Україні (законои, правила, порядки, інструкції).

В останні роки обсяги промислового вилову риби в Нижньому Дністрі стали швидко зростати (від 547,9 т в 2013 р. до 2344,3 т в 2017 р). Загальний вилов риби в період 2015–2017 рр. перевищив історичний максимум, зареєстрований в 1980-х рр. Різке зростання загальних промислових уловів було викликано спалахом чисельності

тільки одного виду - срібного карася, причини якої залишаються нез'ясованими. Вочевидь, що цей спалах не пов'язано з цілеспрямованими рибоводними і охоронними заходами. Збільшення вилову карася досягнуто в основному за рахунок успішного застосування в лимані всього лише 4-х закидних неводів в холодний період року. Офіційні цифри щорічних уловів за останні 4 роки істотно перевищують розрахункову величину максимального сталого вилову (MSY). Зверхексплуатація запасу карася вже привела до скорочення його вилову в минулому році. Якщо інтенсивність промислу не скоротиться, в найближчі роки можна очікувати подальше падіння обсягів уловів карася і зниження його розмірно-масових показників у видобутку. Для запобігання подібної ситуації необхідно офіційне встановлення прогнозу вилову срібного карася, починаючи з 2020 року, і регулювання його вилучення шляхом обмеження тривалості дозвального періоду роботи закидних неводів.

Величина матеріально-технічної бази промислу (типи і кількість знарядь лову) в басейні нижнього Дністра і Дністровському лимані регулюється щорічними «Режимами рибальства в басейні Чорного моря», і протягом останніх років залишається практично незмінною. Встановлене Режимом число дозволених знарядь лову в цілому істотно нижче, ніж застосовувалося на лимані і нижній течії річки в 1950-х і в 1960-1990-х рр. (Старушенко, Бушувєв, 2001). Так, число найбільш уловистих знарядь лову - частикових закидних неводів – в 1950-х рр. доходило до 20, а в 1960–1990-х рр. – до 14. В 2000-2015 рр. число цих знарядь знизилося до 2–3 (нині – 4 одиниці), оскільки до початку сучасної спалаху чисельності карася їх застосування було малоефективним. Примітно, що, незважаючи на введені обмеження по величині матеріальної бази рибальства, число рибодобувних підприємств, які ведуть промисел у водоймі, безперервно зростає. Якщо в радянський період тут працювало 4 рибколгоспи, в 1990-х рр. – 10–12 підприємств, то в 2018 р. – вже 27. Причому два з цих підприємств були зареєстровані в Київській області і одне – в Миколаївській області. Досить очевидно, що відповідне зростання числа рибоприймальних пунктів аж ніяк не спрощує завдання обліку виловленої риби.

Любительське рибальство робить значний вплив на стан запасів ВБР нижнього Дністра і Дністровського лиману. Цілеспрямовані наукові дослідження аматорського рибальства в регіоні не проводяться (що втім, характерно для всієї України). Цей вид природокористування регламентується «Порядком здійснення любительського і спортивного рибальства» (1998) та «Правилами любительського і спортивного рибальства» (1999). Згідно з Правилами (1999) любительське і спортивне рибальство у водоймах загальнодержавного користування здійснюється безкоштовно і без видачі спеціальних дозвільних документів. В результаті облік навантаження і обсягів вилучення ВБР в ході любительського рибальства не ведеться, механізм оцінки його впливу на водні екосистеми не розроблений. У басейні нижнього Дністра і Дністровському лимані в даний час органами Держрибагентства офіційно затверджені 17 ділянок для любительського лову риби. Ще 4 таких ділянки створені на території Нижньодністровського національного природного парку. На цих ділянках за розрахунками одночасно можуть здійснювати лов близько 2000 рибалок любителів. Площа цих ділянок становить лише малу частину басейну нижнього Дністра, де дозволено ведення любительського і спортивного рибальства. За приблизними оцінками в пік сезону на водоймах басейну нижнього Дністра в межах Одеської області одночасно можуть перебувати на лову кілька тисяч чоловік. Загальна кількість

відвідувань на рік може бути приблизно оцінений величиною близько 0,2 млн. Норма вилову ВБР на одного рибалку-любителя становить 3 кг/день. Якщо прийняти для розрахунку середній показник вилову риби одною рибалкою-любителем – 1,8 кг в день (Новіцький, 2015 – для дніпровських водосховищ), то сумарний обсяг вилову ВБР любителями в Дністрі та Дністровському лимані може бути оцінений величиною 300–400 т/рік. При відсутності статистичної звітності за обсягами вилову і практично повній відсутності механізмів обліку та регулювання любительське рибальство в його сучасному стані можна розглядати як особливий різновид ННН-рибальства.

В цілому, ситуація з рибальством в басейні нижнього Дністра характеризується дуже високим рівнем експлуатації водних біоресурсів. Що поряд з іншими факторами антропогенного впливу вже призвело до помітних змін в структурі іхтіоценозів. Ряд видів практично зникли з уловів (чехоня, рибець, лин, осетрові), чисельність інших критично знизилася (судак, рак). Спалах чисельності найбільш пластичного виду, відносно недавнього вселенця срібного карася свідчить про істотну розбалансованість екосистеми. Стан справ з звітністю про обсяги вилову ВБР не витримує критики. Офіційна статистика промислових уловів дає не тільки сильно занижену величину, але і абсолютно спотворену структуру вилову. Дані про вилучення ВБР рибалками-любителями практично відсутні. Механізми оцінки реального впливу любительського рибальства на водні біоресурси і його ефективного регулювання не розроблені. Проблема організації та регулювання рибальства в межах акваторій об'єктів природно-заповідного фонду продовжує залишатися невирішеною. Достовірних відомостей про обсяги вилучення ВБР промисловими підприємствами і рибалками любителями в водах ННПП також немає. При цьому ННН-рибальство переважає над легальним промислом. З одного боку, існуюча нормативно-правова база і наявність достатнього числа контролюючих органів (рибоохорона, екологічні інспекції і прокуратура, прикордонники, МВС, служба охорони об'єктів ПЗФ), здавалося б, цілком дозволяють ефективно охороняти і регулювати використання ВБР. Беззаперечно дотримання рибалками діючих норм і правил рибальства безсумнівно помітно поліпшило б стан рибних запасів. З іншого боку, всі ці контролюючі органи демонструють неспроможність (чи небажання) боротися з ННН-рибальством. Таким чином, рішення проблеми навряд чи можливо без здійснення відповідних правових, політичних та економічних реформ. Рибоводно-меліоративні заходи, які проводяться, малоефективні і недостатні для того, щоб зробити помітний позитивний вплив на стан запасів промислових біоресурсів. Значно більш перспективним шляхом є відновлення природних нерестовищ у пониззі річки і в лимані, яке може дати незрівнянно більший екологічний та економічний ефект у порівнянні із здійсненням штучного відтворення.

Список використаних джерел

1. Бушуев С. Г. Проблемы оценки современного состояния запасов промысловых рыб Днестровского лимана. Сохранение биоразнообразия бассейна Днестра: тезисы международной конф. Кишинев. 1999. – 35-36.
2. Новіцький Р. О. Рекреаційне рибальство в Україні: масштаби, обсяги, розвиток // Екологія та природокористування: збірник наукових праць. 2015. Т. 19. – С. 148–156. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecolpr_2015_19_19
3. Сиренко Л., Евтушенко Н., Комаровский Ф. и др. Гидробиологический режим Днестра и его водоемов. Киев.: Наук. думка, 1992.

4. Снигирев С. Ихтиофауна бассейна Нижнего Днестра. Известия музейного фонда им. А. А. Браунера ОНУ им. И.И. Мечникова. 2013. 3. С. 1–32.

5. Старушенко Л., Бушуев С. Причерноморские лиманы Одесщины и их рыбохозяйственное использование. Одесса: Астропринт. 2001.

Bushuev S.G.¹, Snigirov S.M.²

FISHERY IN THE LOWER DNIESTER AND IN THE DNIESTROVSKIY LIMAN

¹Institute of Marine biology

²Odessa National I.I. Mechnikov University

According to official statistics, the long-term dynamics of catch of the main commercial fish species and invertebrates of the Lower Dniester, changes in the structure and variations in the volume of catches are shown. Modern approaches to the organization and regulation of fisheries, including commercial, amateur, in the waters of the NRF are considered. The current regulatory documents governing the organization and regulation of fisheries are analyzed. The predominance of IUU fishing over the legal forms of fisheries activities was noted, which seriously threatens the state of commercial aquatic bioresources and makes their rational sustainable use impossible. The problem of reliability of statistical data on the catch volumes of aquatic biological resources is noted. The low efficiency of measures taken for the artificial reproduction of aquatic biological resources is shown. Proposals to improve the protection and rational use of aquatic bioresources in the Dniester basin were considered.
